

Філіпп БЮТІЕН

«WAHRNEHMUNG»: ЛЕКСИЧНІ ІГРИ ГЕГЕЛЯ

VERITÉ

Початок «Феноменології духа» дезорієнтує читача, звиклого до Ляйбніцевих і Кантових розрізень, оскільки просто ігнорує термінологічну пару *Empfindung/Wahrnehmung*, тобто – саме співіснування відчуття та сприйняття у пізнавальному акті. Те, що передує *Wahrnehmung*, у Гегеля має назву *sinnliche Gewissheit* [чуттєва достовірність, фр. *certitude sensible*]. Тоді виникає запитання не про стосунок відчуття до сприйняття (як сходження до принципу), складеного (різноманітне у відчутті) до простого (зв'язок різноманітних змістів у свідомості, а згодом – у єдності Я), а про двоетапний процес, що приводить у дію різноманітні модальності схоплення істинного всередині свідомості. Кожен із двох етапів породжує свою власну фігуру істини, «своє істинне» (trad. fr. J.-P. Lefebvre, p. 114; у випадку сприйняття йдеться про річ), але спільним для них обох є прагнення *вловити (prise)* чи полонити істинне. Таким чином, перше речення розділу про «Сприйняття», що водночас є й підсумком міркувань про чуттєву достовірність, повинне бути прочитане як гра довкола дієслова *nehmen*, себто «схоплювати, вловлювати»:

Die unmittelbare Gewissheit nimmt sich nicht das Wahre, denn ihre Wahrheit ist das Allgemeine; sie aber will das Diese nehmen. Die Wahrnehmung nimmt hingegen das, was ihr das Seiende ist, als Allgemeines.

Безпосередня достовірність не *сприймає* істинного, бо її істиною є універсальне; вона ж воліє *сприйняти* Ось-Це. *Сприйняття* ж, навпаки, те, що для нього є сущим, *схоплює* як щось універсальне.

Hegel, *Die Phänomenologie des Geistes*, A.II, in *Werke*, Band 3, Frankfurt a. M. 1979, S. 93.

La certitude immédiate ne se saisit pas du vrai, car sa vérité est l'universel; alors qu'elle veut prendre le Ceci. La perception, à l'inverse, prend comme quelque chose d'universel ce qu'elle considère comme ce qui est.

Безпосередня достовірність не *схоплює* істинного, бо її істиною є універсальне; вона ж воліє *вловити* Ось-Це. *Перцепція* ж, навпаки, *вловлює* як щось загальне те, що вона розглядає як те, що є.

Hegel, *La Phénoménologie de l'esprit*, trad. fr. J.-P. Lefebvre, p. 103; [курсив мій – М.Ф.].

Чуттєва достовірність спрямована на одиничність, на «ось-це», але її власна діалектика відкриває, що та шукана одиничність є загальним, адже у «тут»

завжди є «сукупність інших тут»; сприйняття, навпаки, одразу вловлює річ як загальне і є відповідником доброго глузду (*bon sense*), для якого світ – це світ речей (trad. fr. J.-P. Lefebvre, p. 114). Усі французькі перекладачі в цьому місці вдавалися до наполегливого повторення дієслова *prendre* «уловлювати» (пор. фр. пер. Ж. Іпполіта – *La Phénoménologie de l'esprit*, trad. fr. J. Hyppolite, p. 93, який навіть робить на цьому наголос, відтворюючи початкове *nimmt sich* як *prendre possession* «заволодівати»). Проте це нім. дієслово може мати різні вжитки, що позначають у Гегеля поступ від чуттєвої достовірності до сприйняття. Коли *Gewissheit* [достовірність] прагне вловити, ввіймати без жодного опосередкування, то *Wahrnehmung* – це «вловлення як...» (*nimmt... als*), точніше кажучи, «вловлення-як-істинного» (*Wahr-nehmen*). Отже, *Wahrnehmung* явно передбачає певну активність або рефлексію свідомості; й оскільки перцепція є певним «уловленням-як...», свідомість, що здійснює перцепцію, відкриває також і можливість ілюзії (*Täuschung*) як особливої форми не-істини, яку ця свідомість винаходить і протиставляє істині речі. Втім, прагнучи схопити річ у її істині, свідомість губиться в діалектиці речі та її властивостей (*Eigenschaften*). Одного й загального, вловлення й рефлексії, у всьому тому, що Гегель називає *Sophisterei* «софістика» перцепції і що знаходить тимчасове розв'язання у «царстві здатності розуміти» (*das Reich des Verstandes*, фр. *royaume de l'entendement*; trad. fr. J.-P. Lefebvre, p. 113).

Французький перекладач стикається з ускладненням лексичного штибу: він не може відтворити гру слів, застосовану Гегелем при розкладанні дієслова *wahrnehmen* на складники. Щоб відтворити інверсію *sein Nehmen des Wahren* стосовно свідомості, Ж.-П. Лефевр пропонує, мабуть, найточніший відповідник: *sa captation du vrai* (здійснюване ним «захоплення іншого»; *ibid.*, p. 110), адже *captation* вказує на лат. *capere*, присутнє у *percipere*¹ (Ж. Іполіт переклав цей вираз як *sa préhension du vrai* його захоплення істинного – trad. fr. J. Hyppolite, p. 102); але ж ці французькі іменники, *la captation* і *le vrai*, не утворюють єдиного дієслова, як їхні німецькі відповідники (*das Nehmen* і *des Wahren*, якщо переставити їх місцями, утворюють дієслово *wahrnehmen*). Перцепція у французькій мові не обов'язково означатиме те «істино-захоплення», яке Гегель дає почути у *wahr-nehmen*.

Втім, Гегелева гра з дієсловом *wahrnehmen* загалом є перекладною, як свідчить перший процитований уривок. Натомість конче потребує пояснення внутрішня зв'язність тієї траєкторії, що веде від Ляйбніца до Гегеля. Історія теорій перцепції у Німеччині є історією франко-німецькою, що добре засвідчує неологізм *aperception*, французький термін, створений німцем Ляйбніцем й акліматизований у мові Канта. Ініціатива Гегеля, що вперше вирішив дати почути етимологію *Wahrnehmung*, є безпосередньою відповіддю цій традиції. Вона відповідає стратегії вилучення з цього слова будь-якого сліду його почасті франкомовного минулого, здійснюваної тієї самої миті, коли Гегель протиставляє аналізу різноманітних інстанцій чи органів пізнання парадигму істини та достовірності. У цьому сенсі заміна старої термінологічної пари *Empfindung/Wahrnehmung* новою *Gewissheit/Wahrnehmung* постає як добра ілюстрація мовних і мисленневих методів, до яких вдався Гегель, щоб здійснити перехід від теорії пізнання (див. ЕПІСТЕМОЛОГІЯ) до вчення про знання.

БІБЛІОГРАФІЯ

HEGEL Georg Wilhelm Friedrich, *Die Phänomenologie des Geistes*, in *Sämtliche Werke. Kritische Ausgabe*, Hrsg. G. Lasson und J. Hoffmeister, Hamburg Meiner, 1937; *La Phénoménologie de l'esprit*, trad. fr. J. Hyppolite, Aubier 1941; *Phénoménologie de l'esprit*, trad. fr. J.-P. Lefebvre, Aubier, 1991.

ПРИМІТКА ПЕРЕКЛАДАЧА

ⁱ «Приймати в себе, охоплювати, опановувати, захоплювати, отримувати, сприймати» (лат.). *Percipio* утворене із двох складників: префікса *per-* (позначає в цьому разі дію, яка відбувається через посередництво чогось) та дієслова *capio* (= *capio*, 1-ша особа однини від *capere* «брати, отримувати, ловити, полонити, приймати, засвоювати, поглинати, вміщувати, терпіти, досягати, осягати»).

Philippe Büttgen, Professor of the philosophy of religion, University Paris I Pantheon-Sorbonne.

Філіпп Бютген, професор філософії релігії університету Париж I Пантеон-Сорбона.

Филипп Бюттген, профессор философии религии университета Париж I Пантеон-Сорбонна.
